

LLETRES

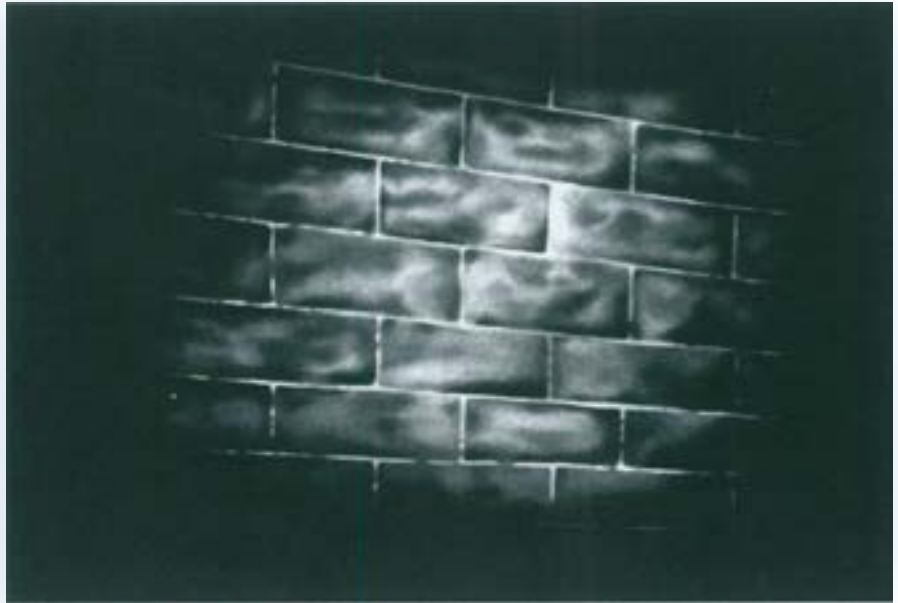
Quaderns literaris: Narració, poesia, somni

Josep Maria Ripoll

Des de sempre, les diferents arts s'han relacionat entre si; i ningú no pot dubtar de la gran influència que el cinema ha exercit, tot al llarg del segle XX, sobre els mitjans d'expressió més diversos i, d'una manera molt remarkable, sobre la literatura. I és que les relacions entre literatura i cinema són llargues i fructíferes, potser més del que ens imaginem: de fet, ja Jules Verne anuncià el cinema en una novel·la molt divertida, i de romanticisme delirant, titulada *El castell dels Carpats*, de l'any 1892. La projecció de la imatge de l'estimada del protagonista, morta de fa temps, amb so incorporat fins i tot, porta aquell a creure-la viva, fins que s'adona que

tot és el que avui en diríem un muntatge audiovisual. És com si Verne ens avancés bona part de la fascinació inicial, i el possible desencís posterior, que sovint comporta el cinema: després de submergir-nos en una il·lusió de realitat, ens adonem que -com s'afirma en un moment del *Voyage au bout de la nuit* de Céline- el cinema és una desfilarada constant de morts. No és res més que una il·lusió, en aparença d'un realisme més accentuat que la literatura o la pintura però, de fet, potser encara més enganyador. Talment com don Quixot davant el retaule de maese Pedro, ens submergim plenament en el seu món per, al final, retornar al nostre d'una manera més o menys sobtada i, de vegades, traumàtica, segons l'efecte que la història projectada ens hagi produït.

No és perquè sí, doncs, que Paul Auster ha titulat la seva última novel·la *El llibre de les il·lusions*: el títol es refereix, d'una banda, al cinema, i l'art en general, com a generadors de falses aparences de realitat; de l'altra, però, també pot al·ludir al sentit potser avui dia més estès del terme "il·lusió", que l'identifica, segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, amb "engrescament que s'experimenta amb l'esperança o la realització d'alguna cosa". El protagonista és un escriptor, David Zimmer, que ha perdut la dona i els dos fills en un accident d'aviació, i que intenta superar, sense aconseguir-ho, la crisi personal consegüent. El descobriment casual a la televisió d'Hector Mann, un còmic oblidat del cinema mut, misteriosament desaparegut i a qui tothom creu mort, el fa tornar a riure i el submergeix en la recerca i l'estudi de la seva filmografia. Fins que un dia rep una carta de la dona de Mann que l'informa que el còmic és viu -si bé greument malalt- i que el vol conèixer, i l'insta, doncs, a fer un llarg viatge fins a Nou Mèxic per visitar-los. A partir d'aquí, tota la novel·la ens parla de l'abandó per part de Zimmer d'una obsessió -la de la mort de la família- per submergir-

La influència del cinema és ben patent en les arts més diverses.

(Dibuix d'Isidre Manils, 2000)

se en una altra –la vida i les pel·lícules desconegudes d'Hector Mann-, amb una història d'amor per entremig. Farcida d'episodis, alguns prou rocambolescos, l'obra peca a estones de massa alambinada, però manté l'interès del lector a partir d'un paral·lelisme implícit entre Zimmer i Mann: és com si tots dos fossin metafòricament morts i visquessin una mena de segona vida, talment els actors quan els veiem a la pantalla. Si bé Mann acabarà morint, i les seves pel·lícules inèdites seran cremades –tal i com ell volia-, Zimmer sobreviurà fins i tot a la mort de la seva nova estimada, tot resorgint així, en certa manera, d'entre els morts. No és per casualitat que, just abans d'emprendre el seu viatge al cor de les tenebres a Nou Mèxic –per conèixer aquest nou agent Kurtz que es diu Hector Mann-, Zimmer estigui traduint les *Memòries d'ultratomba* de Chateaubriand.

Paul Auster sembla voler desmitificar la idea que sobrevivim a través de l'art: sovint, ens ve a dir, l'art és efímer com la vida. Malgrat tot, però, l'esperança amb què es tanca el llibre manté encara una porta oberta a les il·lusions a què es refereix el títol. Són també les il·lusions de què s'alimenten bona part dels poetes del segle XX, tal i com ho demostra una antologia ben suggestiva: *Viento de cine. El cine en la poesía española de expresión castellana (1900-1999)*, a cura de José María Conget. El llibre recull, doncs, tot un segle de poesia espanyola –des de Manuel Machado, Juan Larrea, Pedro Salinas o Rafael Alberti fins als representants de les generacions últimes- a l'entorn de motius cinematogràfics; i ens permet constatar com, si les referències a l'anomenat “setè art” eren en principi una mostra d'avantguardisme i ruptura, avui dia han passat a formar part d'allò que anomenem “l'imaginari col·lectiu” i es troben del tot inserides en la quotidianitat. És així com s'ha passat del mitificador “Yo nací –respetadme- con el cine” de Rafael Alberti a l'irònic “Yo nací, respetadme, con el cine sonoro/ y ahora, francamente, prefiero el cine mudo” d'Aquilino Duque. En alguns casos, es tracta de perllongar la il·lusió del cinema en la il·lusió del poema; en d'altres, i sobretot a mesura que ens acostem al moment actual, d'adquirir consciència que aquestes il·lusions són, per definició, enganyadores; una conclusió, en definitiva, prou semblant a la de Paul Auster.

És interessant, en tot cas, de constatar com el cinema pot constituir tan aviat una simple referència, més o menys mítica, com una metàfora de la vida mateixa: des de la fascinació maquinística de Guillermo de Torre (“La velocidad accional/ forja las diplopias/ y arma el mecanismo/ de la expectación”) fins a confessions com ara “Repetida la escena, banal la historia,/ pero, quizá, toda mi vida puede resumirse en esa imagen” de Juan Luis Panero; és a dir, de la imatgeria avantguardista, volgutament distant, fins a la poesia de l'experiència. De manera similar, també David Zimmer veu primer en Hector Mann un mite llunyà perquè després se li faci un personatge proper. En un altre ordre de coses, és suggestiva la relació que estableix Zimmer entre el cinema mut i la poesia: “La majoria de les comèdies mudes ni tan sols intentaven explicar històries. Eren com poemes, com una interpretació dels somnis, com una intrincada coreografia de l'esperit, i com que ja havien mort, probablement ens deien més coses a nosaltres ara que no pas al públic del seu temps” (pàg. 22). El cinema és vist, a través de la poesia reunida per José María Conget, com aquesta “intrincada

coreografia de l'esperit” que deixa en segon terme el caràcter narratiu per assolir sovint ressons onírics. També *El llibre de les il·lusions*, tot i essent evidentment narratiu, abasta a estones el món inquietant i poètic dels somnis, en una simbiosi potser no sempre aconseguida però sí prou suggestiva. Fet de narració i de poesia, el cinema s'acosta, a través de la literatura que el recrea, a aquest “mundo puro,/ la tela blanca” que cantava Pedro Salinas. Deixem, doncs, que corri la cinta del nostre subconscient, tal i com deia Manuel Machado: “En el cinematógrafo/ de mi memoria tengo/ cintas medio borrosas... ¿Son escenas/ de verdad o de sueño?”, i submergim-nos en el cinema recreat per la novel·la i la poesia guiats per un vers de Fernando de Lapi: “Soñemos, alma”.

Paul Auster, *El llibre de les il·lusions*. Traducció de Marc Rubiò. Edicions 62, Barcelona, 2003.

Viento de cine. El cine en la poesía española de expresión castellana (1900-1999). Selecció, introducció i notes de José María Conget. Hiperión, Madrid, 2002.

MONTESINOS

Recordi... per Catifes - Banderes
Tapisseria - Cortinatges
Moquetes - Cobrellits

Gràcia, 18 • Tel. 93 725 43 08 • SABADELL

GALERIA ROVIRA

Sant Pere, 22 • Tel. 93 726 19 59
SABADELL

 Escoda

ALTA SASTRERIA
DE LUXE
Plaça Sant Roc, 5
Tel. 93 725 59 29 - Sabadell